

FAKSIMIL HRVOJEVA MISALA
NA IZLOŽBI »SLOVENSKI FAKSIMILI 1909-2004«,
Ljubljana, Cankarjev dom, 1.-5.12.2004.

U Ljubljani je, u Cankarjevu domu, od 1. do 5. prosinca 2004. godine održana izložba odabranih faksimilnih izdanja objavljenih u Sloveniji. U njih je prvo faksimilno izdanje objavljeno 1909. godine, a bile su to *Poezije* Franceta Prešerna; do 2003. godine izdana su 292 faksimila i reprintsa.

Faksimili su, kako piše poznati stručnjak za knjigu dr. Martin Žnideršič, autor izložbe i popratne knjižice-kataloga, vrijedan svjedok povijesti i kulture jednoga naroda. Njihova je prvotna važnost u tome da proučavateljima raznih struka učine bliskim unikatne pisane izvore što se pomno čuvaju u trezorima arhiva, biblioteka i muzeja često daleko od mjesta gdje bijahu nastali, pa su stoga čitateljima teško dostupni. Budući da u svakom detalju reproduciraju izvornike (najčešće rukopisne kodekse, a rjeđe i stare tiskane knjige), faksimili su vrlo zahtjevna izdanja. Oni su tehnički, redakcijski i tiskarski najpotpunija izdanja, naglašava Žnideršič, jer moraju točno reproducirati sadašnje, trenutno stanje tj. izgled izvornika — od boje pergamene ili papira, do nedostataka, oštećenja, naknadnih zapisa, žigova knjižnica ili arhiva... Sve to mora biti zorno i vjerno reproducirano, tako da čitatelj ima dojam kako pred sobom ima original. Među najkompliciranije izvornike za faksimilna izdanja spadaju stari rukopisi, u tiskanju kojih va-

lja rabiti i po deset i više boja, ne računajući zlatnu i srebrnu. Postupak tiskanja uključuje i razvezivanje izvornika, uz pomoć i pomnju konzervatora, fotografiranje posebnim kamerama ili u novije vrijeme skeniranje, da bi se naposljetku slike (bilo digitalne, bilo s dijapozitiva) prenijele na tiskarsku ploču.

Uz takva se faksimilna izdanja redovito kao zasebne knjige tiskaju tumačenja, jezične i književnopovijesne studije, po potrebi i transkripcija ili transliteracija teksta.

I iz ovako letimična pregleda pokazuje se kako je za izdavače i tiskare faksimilno izdanje posebno zahtjevna zadaća i velik izazov, i sa stručne i s financijske strane. Faksimili su u pravilu skupa izdanja, a namijenjeni su prvenstveno znanstvenim ustanovama i bibliotekama, kao i bibliofilima.

U Europi se posljednjih desetljeća nekoliko izdavačkih kuća posebno posvetilo produkciji faksimila, primjerice *Akademsche Druck- und Verlagsanstalt* (odnedavno pod novim imenom *Print & Art Faksimile GmbH*) iz Graza (koja je, spomenimo i to, među svojih dvjestotinjak izdanja objavilo i faksimil hrvatskoglagoljskoga brevijara iz 1491. godine), *Munksgaard* iz Kopenhagena, *Belser Verlag* iz Stuttgarta (koja je do 1980. god. imala posebni studio u Vatikanu i objavila niz faksimila knjiga što se čuvaju u Vati-

kanskoj apostolskoj biblioteci), te *Faksimile Verlag* iz Luzerna.

Prvo pravo i potpuno faksimilno izdanje u Sloveniji, ali i na području čitave bivše Jugoslavije, bio je hrvatskoglagoljski *Hrvojev misal*, nastao oko 1404. godine. Izdanje su zajednički ostvarili Mladinska knjiga (Ljubljana), Staroslavenski institut (Zagreb) i već spomenuta Akademische Druck- und Verlagsanstalt (Graz), koja je 1973. godine i tiskala potpuni faksimil koji u svim pojedinostima reproducira izvornik. Posjetitelji izložbe slovenskih faksimila mogli su dakle vidjeti i faksimil najraskošnije iluminirana hrvatskoglagoljskog plenarnog misala koji obasiže 243 folija, s 94 minijature i gotovo 400 ukrašenih inicijala. Misal je izrađen za Hrvoja Vukčića Hrvatinčića, bosanskog vojvodu i »hercega splitskoga, kneza Donjih krajeva i mnogih drugih zemalja«. Pisar se u molitvi za žive (*memento vivorum*) potpisao sa Butko (to je ono što o njemu znamo), a liturgijski sastav odražava franjevačku redakciju plenarnoga misala s tragovima starijih predložaka. Izvornik se čuva u Topkapi Sarayı u Istanbulu, a ne zna se kako je tamo dospio. Čini se da je otklonjena pretpostavka po kojoj je, nakon poraza na Mohaču kad je opljačkana bogata knjižnica kralja Matije Korvina i pre-

nesena u Istanbul, s njom mogao dospjeti i *Hrvojev misal*. Možda je sam rukopis bio turski ratni plijen? Uz faksimil je objavljena i opsežna knjiga na čak 544 stranice, s kritičkim izdanjem cijeloga teksta misala, uspoređeno s još tri glagoljska misala — sve u latiničnu pismu. Uz jezičnotekstološku studiju tu je i studija o iluminaciji rukopisa. Urednici su i autori te knjige Vjekoslav Štefanić (urednik), Biserka Grabar, Anica Nazor i Marija Pantelić.

Na taj je način kroz izložbeni dio 20. *Sajma knjige* u Ljubljani, zorno pokazano što su faksimili (i po čemu se razlikuju od reprint-izdanja), pa su posjetitelji mogli vidjeti kolik su trud i kakva tehnologija potrebni za izradu takvih izdanja. Možda je najreprezentativniji izloženi primjerak bio baš *Hrvojev misal*, faksimil koji je nastao u suradnji triju izdavača iz raznih gradova, a oko čijega je izdanja zaslužan upravo autor postava izložbe Martin Žnideršič. Za hrvatsku je kulturu pak važna činjenica što je bio izložen faksimil *Hrvojeva misala* kao dio hrvatske tradicije i svjedok njezine ukorijenjenosti u suvremena strujanja srednjovjekovne Europe.

MARIJA-ANA DÜRRIGL